

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 2/3 2023

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУАЛЛИМ ХАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҮ

Илимий-методикалық журнал

2023

2/3-сан

*Ўзбекистон Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқаргы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хам хабар агентлиги тәрепинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы сұуалық берилген.*

2/3-сан 2023

апрель-май

Шөлкемлестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириуі Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Асқарбай НИЯЗОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ	Нуржан МАТЧАНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Шукурилло МАРДОНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Арзы ПАЗЫЛОВ
Умида БАҲАДИРОВА	Барлықбай ПРЕНОВ
Фархад БАБАШЕВ	Қаххор ТУРСУНОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Нурзода ТОШЕВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Тажибай УТЕБАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ	Амангелди КАМАЛОВ
Алишер ЖУМАНОВ	Ризамат ШОДИЕВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Умида ИБРАГИМОВА	Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Гавхар ЭЦАНОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ЭДЕБИЯТ

Yusupov I. K. Joqari klasslarda poeziyalik shigarmalardi oqituv texnologiyalari	6
Sattarova D. H. Holat bildiruvchi sifatlar ma'nolarini faollashuvi	11
Boqiyeva R. B. Ingliz tilida gapirishga o'rgatishning mazmuni	18
Quychiyeva Z. I. Frazeologik birliklarning aytim xususiyatlari	25
Mustafaqulova H. A. Activities for organizing communicative language teaching	29
Mustafaqulova H. A. learning different contexts in teaching second language	32

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Xakimova D. M. Innovatsion salohiyat modeli o'qituvchi faoliyatining asosi sifatida	36
Абдуҷаббарова М., Давлатов О. Маърифат даргалари асарларида маданиятнинг тарбиявий аҳамияти талқини	44
Quychiyeva Z. I. Ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanish va integratsion maqsadlar	50
Fayzullayeva A. S., Mamarizayeva F. Z. Chet tillarni masofaviy o'qitishda interfaol usullardan foydalanish qulayliklari va unda yuzaga keladigan muammolar	55
Yakubov F. U. Shaxs tashkilotchilik qobiliyati muammosining xorij va O'zbekistonda ilmiy o'rganilganligi	61
Boqiyeva R. B. Fan va texnika yangiliklari kechalarini o'tkazish metodikasi	66
Fayzullayeva A. S., Mamarizayeva F. Z. Masofaviy ta'lim tushunchasi va masofaviy o'qitish jarayonining o'ziga xos tomonlari va afzalliklari	71
Yakubov F. U. Xorij psixologiyasi tadqiqotlarida shaxsning kommunikativ xususiyatlari muammosining ilmiy o'rganilganligi	76
G'aniyeva A. T. O'qituvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	83
Ismoilova Sh. Umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchilarning kasbiy innovatsion kompetentligini takomillashirishning pedagogik asoslari	89
Иноyatov I. Sh. Kasbii ta'lim (sub xujaligi va melioratsiya) ta'lim iynalishlari talabalari innoatsion endashuv asosida kasbii faoliatga tayirlashning didaktik shart - sharoitlari	94
Джалилов Х. Х. Kasbii madaniyatini rivojlantirishda temir iyl muhandisligi iynalish talabalari innoatsion pedagogik shart-sharoitlari	100
Бокиев Х. Педагогика олий таълим муассасаларида кафедра профессор-ўқитувчиларнинг илмий-методик тайёргарлигини ривожлантириш	105
Мамажонов О. Т. Bo'lajak o'qituvchining ma'naviy kompetentligini rivojlantirish yo'llari	109
Эшмуродов О. Н. Кластерли таълим шароитида умумтаълим мактаб ўқувчиларининг ўқув ва билиш фаолиятини ривожлантиришга методологик ёндашувлар	117
Ergasheva F. A. Oliy ta'lim muassasalarida chet tilini o'rgatishda innovatsion texnologiyalar va ulardan foydalanish	122
Атаханова С. О. "Муhandislik chizmachiligi" fanida standartlarning qullanilishi	128
Ergasheva F. A. Ingliz tili leksikasini o'rgatishda yangi pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	134
Ayslanbekova I. F. O'qituvchining o'quvchilar bilan ishlashida dars o'tish usullariga psixologik yondashuv	139
Ayslanbekova I. F. O'quv- tarbiya jarayonini tashkil etishning ilmiy psixologik adabiyotlarda o'rganilishi	146
Ibrgimov X. X. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida o'quvchilarni mavzu asosida kompozitsiya ishlashga o'rgatish	151
Ko'kiyev B. B. Muhandislik grafikasi fanlarini o'qitishda zamonaviy texnologiyalarini o'rni	157
Muxtarova L. A. Ekologik xavfsizlik madaniyatini shakllantirish omillari	160

Ismatov U. Sh. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida grafik materiallarda tasvirlar bajarishga o'rgatish texnologiyalarini takomillashtirish	169
Ko'kiyev B. B. Muhandislik grafikasi fanlarini restavratsiya ishlarida qo'llanilishi	175
Ortiqova N. A. Pedagogik innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etishning tashkiliy asoslari	179
Ortiqova N. A. O'qituvchini innovatsion faoliyatga tayyorligini tashxis qilish diagnostikasi metodlari	187
Rustamov L. X. Uzluksiz pedagogik amaliyotni tizimlashtirish	191
Raxmatov U. E., Xolmurodova O. S. Bo'lajak biologiya o'qituvchilarini tayyorlashda foydalaniladigan masala va mashqlarni tanlash mezonlari va ko'rsatkichlari	195
Zayniyev S. I. Biopolimerlar mavzularini o'qitishda olimpiada masalaridan foydalanishning o'ziga xos jihatlari	201
Mirzaeva N. I. Biologiya darslarida o'qituvchilarning talibkorlik kunningmalarini takomillashtirish metodikasi	206
Ergasheva G. S., Umarova M. N. Biologiya darslarida raqamli raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	212
Гаффаров А. М. Узлуksiz касбий ривожланиш тизимида педагогнинг мустақил таълими ва унинг ташкилий жиҳатлари	220
Xonnazarova S. Individual ta'lim texnologiyasi asosida o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish	227
Xidirov F. F. Ta'limda tolerantlik munosabatlarining metodologik aspektlari	232
Sarimsoqova S. M. Raqamli ta'lim sharoitida biologiya darslarida o'quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirish kontekstlari	236
Kadirova Sh. Biologiya ta'limida qo'llaniladigan kompetentli yo'naltirilgan texnologiyalar tasnifi	2417
Жалилова Н. Т. Имом Ғаззолий илгари сурган таълимий ғоялар дидактик кадрият сифатида (Я.А Коменский ва Имом Ғаззолий меросининг тарихий-ретроспектив таҳлили асосида)	247
Xalmatova D. A. Aralash ta'limning pedagogik va psixologik asoslari	253
Хисматова Х. Рабочая тетрадь по коллоидной химии: использование в образовательном процессе и практические рекомендации	263

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Peumuratova Z. Qaraqalpaqstan tarixi sabaqlarinda qaraqalpaq xalqini ruwxiy mädeniyati tarixin üyreniw mäseleleri	269
---	-----

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Otaqulova D. R. «Flipped classroom» texnologiyasi yordamida mashg'ulotlarni tashkil etish usuli	273
Achilov N. N. Chizmachilik darslarida loyihalash elementlarini bajarishda kompyuter grafikasidan foydalanga holda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish	278
Ozodboyev I. O. Muhandislik va kompyuter grafikasi darslarida autocad dasturida yig'ish chizmalarini 2d va 3d ko'rinishlarini chizish	283
Исмоилов Д. М. Кредит модуль тизимига асосланган ўқитиш тизимида физикадан амалий машғулодларни олиб бориш методикаси	287
Одилов Ё. Кредит-модуль тизимида физикадан эксперимент олиб бориш методикаси	293
Seytimbetov S. M. Talabalarning ijodkorlik qobiliyatlarini autocad grafik dasturida konstruksiyalash metodikasi orqali rivojlantirish	298
Sattarova D. H. Ta'lim jarayonida zamonaviy informatsion va kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish	303
Умиров Х. Б. Академик лицей талабаларига физикадан масалалар ечишни ўқитишда дастурий воситалардан фойдаланишни ривожлантириш	308

MUHANDISLIK GRAFIKASI FANLARINI RESTAVRATSIYA ISHLARIDA QO'LLANILISHI

Ko'kiyev B. B.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Muhandislik va kompyuter grafikasi kafedrasini mudiri p.f.f.d., (PhD)

Tayanch so'zlar: proyeksiya, texnologiya, metodika didaktika, usul, ijodiy, metod.

Ключевые слова: проектирование, технология, дидактическая методика, метод, творчество, метод.

Key words: projection, technology, didactic methodology, method, creativity, method.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 - 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni hamda "2022 - 2024-yillarda O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2022-yil 22-yanvardagi PQ-98-son qarori ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 10-martdagi 110-son qaroriga muvofiq Turizm obyektlarining muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlarini yaxshilash, madaniy meros obyektlarini restavratsiya, konservatsiya qilish va obodonlashtirish hamda turizm infratuzilmasi va yondosh infratuzilmani qurish, rekonstruksiya qilish, kengaytirish va madaniy-ko'ngilochar infratuzilmalarni rivojlantirish bo'yicha O'zbekiston madaniyati tarixi davlat muzeyi qoshida arxeologik topilmalarni o'rganish va tiklash bo'yicha zamonaviy laboratoriya tashkil etildi, deb xabar berdi Turizm va sport vazirligi. Soha mutaxassislari uchun mahorat darslari o'tkazilib, 95 ta eksponat qayta tiklandi.

Hozirgi kunda tarixiy obyektlarni, inshootlar va ularning majmualari, tasviriy va amaliy bezak san'ati asarlari, arxeologik topilmalar va boshqalarni qayta tiklash va o'z xolida saqlab qolishga alohida qaror va farmonlar chiqarilmoqda. Shularni xisobga olgan holda tasviriy va amaliy bezak san'ati asarlarini tiklashda muhandislik grafikasi fanlarini amaliy ahamiyati haqida to'xtalib o'tsak.

Umuman olganda tarixiy obidalarni tiklash va ularni kelajak avodga yetkazish buyuk tariximizdan yosh avlodni habardor qilish har birimizni burchimizdir. Hozirgi kunda mamlakatimizda qadimiy buyumlarni tiklash ularni qanday

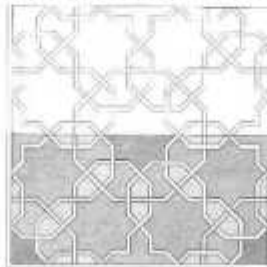
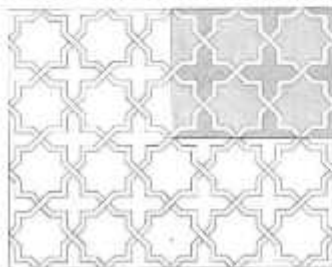
ko'rinishda bo'lganligi ularni elektron variantlarini tayyorlashda muhandislik grafikasi fanlarini ham alohida o'rni mavjud. Birinchi navbatda restavratsiya so'zining ma'nosiga to'xtalsak, Restavratsiya (lotincha: restauratio - tiklash) - buzilgan, shikastlangan yoki vayron bo'lgan tarixiy va madaniy yodgorliklar (alohida me'moriy inshootlar va ularning majmualari, tasviriy va amaliy bezak san'ati asarlari, arxeologik topilmalar va boshqalar)ni asliga o'xshatib yoki asliga yaqinlashtirib qayta tiklash va mustahkamlash (qarang Ta'mirlash) ma'nosida keladi.

Ta'mirlash - biror narsani asli xoliga o'xshatib yoki asliga yaqinlashtirib tiklash, bunyod etish; ma'lum qiymatga ega qadriyat san'at asarlari va moddiy madaniy yodgorliklarni tuzatish, yaxshilash, yaroqli holga keltirish. Me'morlikda tarixiy inshootlarni qisman yoki to'la dastlabki qiyofasiga keltirish 1-rasm a,b, (restavratsiya), keng ma'noda tarixiy bino yoki majmuani o'zgartirib qayta qurish (rekonstruksiya) jarayonini ifodalaydi.

1-rasm a, Samarqand shahridagi Registon maydonidagi Sher-Dor madrasasi

(Usta Shirin Murodov, Toshpo'lat Arslonqulov,

1-rasm b, O'zbek xalq amaliy bezak san'ati namunalarini qayta tiklash namunlari

O'zbekistondagi qadimiy yodgorliklar pishiq puxta, chidamli va mukammal qilib qurilganiga qaramay, davr ularning jozibasini va ko'rkinini astasekin yemirib borgan. Keyingi yillarda O'zbekistondagi barcha madaniy yodgorlik va obidalarda Tamirlash ishlari keng ko'lamda olib borilmoqda. Tamirlashni muvaffaqiyatli bajarish uchun tajribali xalq ustalari Shamsiddin G'ofurov, Quli Jalilov, Abdulla Boltayev, Mahmud Usmonov, Saidmahmud Norko'ziyev va boshqalar)dan tamirlash qoidalaridan o'rinni va mohirona foydalanish talab qilingan va ular shunga rioya qilgan holda ijobiy rivojlantirganlar.

Turli sabablar oqibatida yemirilgan ko'hna obidalarni ta'mirlash uchun dastavval bino poydevori arxeologik jihatdan avaylab, sinchkovlik bilan o'rganiladi. Keyin uning me'moriy tuzilishi koshin va naqshlari, rangi, uslubiy jihatlari tadqiq qilinadi.

Tasviriy va amaliy bezak san'atida ta'mirlash odatda,

san'at asarlarini so'nggi holatini mustahkamlash va ularni buzib turgan qatlamlaridan tozalash orqali asl holiga keltirish bilan amalga oshiriladi. Avvalo bu ishlar asarlar va buyumlarning xom ashyosi, yaratilish usuli, buzilishiga sabab bo'lgan omillar va turlarini puxta ilmiy tahlil qilish hamda san'at va moddiy madaniy yodgorliklar tarixini chuqur o'rganish zaminida olib boriladi. Bunda spektral, xromatografik mikrokrystal va boshqa tahlillar, rentgenografiya, makro va mikrofotografiya, infraqizil nurlar va boshqa vositasida tekshirishlardan foydalaniladi.

Qadimiy inshootlaridagi naqshlarni qayta tiklash ishlari amalga oshirilishi mumkin bo'lgan inshootlar

Adabiyotlar:

1. Murodov Sh.K va boshkalar, (2020). Chizma geometriya. Oliy pedagogika o'quv yurtlari uchun darslik, Toshkent, "Iqtisod-moliya".
2. Muradov Sh.K., Ko'kiyev B.B., (2020). Qiyshiq burchakli yordamchi proyeksiyalash bilan bissektor tekisligida yechiladigan pozitsion masalalar yechimini topish. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari, 2(23) 10-12.
3. Kukiev, B., O'g'li, A. N. N. & Shaydulloyevich, B. Q., (2019). Technology for creating images in autocad. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 7 (12), 49-54.
4. Murodov, Sh. K., K'uknev, B. B., Oblokulova L. F., (2019). Yakkol tasvirilar kurishda kni-shik burchakli aksometrik proyeksiyalardagi uzgarish koeffitsientlarining uzaro bog'likligi. Buxoro davlat universiteti ilmiy axboroti, 2(74). 282-285.
5. Xalimov Moxir, Achilov Nurbek, Bekqulov Quadrat, Xo'jaqulov Elbek, Ko'kiyev Boburmirzo., (2020). Chizmachilik va chizmageometriya fanlarida burchak topishning bazi usullari. Fizika Matematika fanlari jurnali, 4 (1), 47-52.
6. Achilov, N.N., (2020). O'yinli texnologiyalardan foydalanib chizmachilik darslarida o'quvchilar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va dars samaradorligini oshirish metodikasi. Academic Research in Educational Sciences, 1 (3), 49-60.
7. Murodov Shmidt, Boburmirzo Kokiev., (2021). Pozitsion masalalarini echi-shda erdamchi proyeksiyalash usulining afzalligi. Jamiyat va innovatsiyalar – Obshество и инновации – Society and innovations, 556-559.

РЕЗЮМЕ

Мақоллада муҳандислик графикаси fanlaridan foydalanib restavratsiya ishlarida qo'llanilishi, qayta tiklanishi kerak bo'lgan buyumlarni proyeksiyalarini va yaqqol tasvirlarini tiklash haqida ma'lumotlar keltirilgan. Muhandislik va kompyuter grafikasi fanlari orqali qayta tiklanadigan buymlarni yaqqol tasvirlarini kompyuterda saqlash va uzatishni amaliy ahamiyati haqida so'z boradi.

РЕЗЮМЕ

В статье приведены сведения об использовании инженерной графики в реставрационных работах, восстановлении проекций и четких изображений реставрируемых объектов. Обсуждается практическая важность компьютерного хранения и передачи четких изображений возобновляемых продуктов с помощью инженерной и компьютерной графики.

SUMMARY

The article provides information on the use of engineering graphics in restoration work, restoration of projections and clear images of objects to be restored. The practical importance of computer storage and transmission of clear images of renewable products is discussed through engineering and computer graphics.

ISSN 2181-7138

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеу институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИҰ»**

№ 2/3

Нөкис — 2023

Басып шығыуға жууапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Р. Утепов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев

Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54

Тел.: 224-23-00

e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,

mugallim-pednauk@umail.uz

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жууан қайтарылмайды, журналда жэрияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Мугаллим ҳәм үзликсиз билимлендириу» журналынан алынды, деп көрсетилиуи шэрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге кабыл етиледи. Мақалада келтирилген маглыуатларға автор жууапкер.

Оригинал-макеттен басыуға рухсат етилди 15.05.2023. Форматы 70x100¹/₃

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шэртли б.т. 29,5 . Нашр. т. Нусқасы _____ Буйыртпа №

